

Národní setkání k výsledkům inspekční činnosti v oblasti čtenářské gramotnosti

Datum: 26. května 2011

Místo: Česká školní inspekce, Fráni Šrámka 37, Praha 5

Program:

1. Zahájení

Mgr. Tomáš Zatloukal, náměstek ústřední školní inspektorky

2. Představení inspekčního hodnocení podpory rozvoje čtenářské gramotnosti

Mgr. Olga Hofmannová, ústřední školní inspektorka

3. Podpora rozvoje čtenářské gramotnosti v předškolním a základním vzdělávání

Mgr. Barbora Polívková, vedoucí oddělení vzdělávání ČŠI

4. Výsledky vzdělávání ve čtenářské gramotnosti

PhDr. Hana Košťálová, Kritické myšlení, o. s.

5. Aktivity NIDV ke čtenářské gramotnosti

Mgr. Helena Plitzová, ředitelka Národního institutu pro další vzdělávání (NIDV) Praha

6. Rozvíjení čtenářské gramotnosti ve škole

Mgr. Irena Poláková, učitelka Lauderových škol

7. Závěr - diskuze

Moderoval: Mgr. Tomáš Zatloukal

Mgr. Olga Hofmannová, ústřední školní inspektorka

Ve své prezentaci zdůraznila klíčový význam podpory čtenářské gramotnosti u žáků a studentů. Pro ČŠI je velmi důležité dojít ke shodě v definicích čtenářské gramotnosti, stejně tak je nutná shoda v pojetí dalších základních pojmů. ČŠI vycházela z definice PISA/OECD z roku 2001, dále z doporučení Evropského parlamentu z roku 2005, Sdělení komise Evropskému parlamentu z roku 2008 a neméně důležitý byl pro stanovení definice dokument Závěry Rady ze dne 12. 5. 2009 (ET2020).

Čtenářská gramotnost je monitorována prostřednictvím mezinárodních výzkumů. Jak tedy odlišit hodnocení ČŠI od těchto výzkumů? Nelze zapomínat na to, že ČŠI školy hodnotí komplexně, nikoli pouze na základě testů, tedy vzorkování, ČŠI má navíc k dispozici možnost sankcí (výmaz z rejstříku škol a školských zařízení). ČŠI se zaměřuje na zvyšování kvality inspekčních výstupů; tematická zpráva z ČG nabízí pohled na tuto problematiku z pohledu státního úřadu.

Vymezení základních pojmů pro hodnocení lze velmi obecně shrnout:

- efektivita
- užitečnost
- hospodárnost
- účelnost

V podpoře čtenářské gramotnosti, ale nejenom v této oblasti, považuje ČŠI za klíčovou roli učitele, opřenou o příslušnou kvalifikaci. Toto kritérium se ukázalo jako prokazatelně přínosné. Nicméně stále

se setkáváme s faktickým nedostatkem, že chybí vymezení globálních národních cílů a od nich odvozených návodů, kam má konkrétní výuka směřovat.

Již od roku 2007 je patrný vliv nové maturity, která nutí žáky mnohem důsledněji pracovat s textem.

Česká školní inspekce také dospěla ke zjištění, že v hodinách angličtiny je podporována široká škála znalostí a dovedností žáků, kromě gramotnosti čtenářské, také ostatní gramotnosti.

Mgr. Barbora Polívková, vedoucí oddělení vzdělávání, ČŠI

Hodnocení a monitorování čtenářské gramotnosti Českou školní inspekcí plně odpovídá požadavkům stanoveným zákonem č. 561/2004, realizovalo se v souladu s Plánem hlavních úkolů ČŠI pro rok 2010.

Oblasti důležité pro hodnocení procesu rozvíjení čtenářské gramotnosti:

- Existence konkrétní strategie školy směřující k rozvoji čtenářské gramotnosti.
- Kompetentnost pedagogických pracovníků.
- Pozitivní přístup k četbě a prožitek z četby přispívající k rozvoji předčtenářských dovedností dětí a čtenářské gramotnosti žáků.
- Zohlednění vzdělávacích potřeb každého dítěte.
- Spolupráce s rodinou a dalšími partnery.
- Existence, využívání a vybavení třídní, školní nebo veřejné knihovny.

Pro stanovení metodologie sledování čtenářské gramotnosti byl sestaven tým odborníků z řad ČŠI a přizvaných odborníků externích. Tým mimo jiné vycházel z odborné publikace *Kudy vede cesta ke čtenáři?* (2007).

Inspektoři ve školách používali následující metody ke sledování ČG: prostudování tzv. údajů o škole, hospitace (pozorování), rozhovor s ředitelem/ředitelkou školy, rozhovor s učitelem/učitelkou v rámci PV, rozhovor s odborníkem na ČG v rámci ZV.

ČŠI v průběhu sledovaného roku 2009/2010 navštívila 174 mateřských škol a 150 základních škol s cílem monitorování čtenářské gramotnosti ve školách.

Mezi důležité zjištění ČŠI mimo jiné patří, že čtenářská gramotnost ve školách je podporována, ale spíše intuitivně než systematicky. Inspektoři se setkali s problémem, že učitelé nevědí, co pod pojmem ČG mají vnímat. Navíc zdrojem k výuce ČG byla pro většinu učitelů inspirace od svých kolegů. Mezi pozitivní zjištění mimo jiné patří i to, že oproti roku 2007 se zvýšil počet knihoven, které jsou pravidelně modernizovány.

PhDr. Hana Košťálová, kritické myšlení

V úvodu prezentace byla vznesena základní otázka: Co je výsledkem vzdělávání v oblasti čtenářské gramotnosti. Odpovědí je přemýšlivý a nezávislý celoživotní čtenář.

Další část prezentace poskytla přehled charakteristik, podle nichž je možné přemýšlivého a nezávislého celoživotního čtenáře identifikovat.

Stále se ale potýkáme s problémem, že nejsou jasně definovány cíle a výsledky vzdělávání. Výsledky vzdělávání v oblasti ČG sledujeme na úrovni žáka a systému. Cíl sledování je téměř shodný, na úrovni žáka je cílem zlepšování výsledků dítěte, na úrovni systému je to zlepšování výsledků každého dítěte.

Následně se H. Košťálová zabývala vztahem mezi zjišťováním výsledků vzdělávání a reálným dosahováním jeho vyšší úrovně. Nesporným faktem zůstává, že samotným zjišťováním úroveň v žádné ze vzdělávacích oblastí nezlepšíme! Kriticky dodala, že plošné srovnávací testy nejsou vhodným nástrojem. Pro zjišťování výsledků je totiž potřeba stanovit cíle vzdělávání a až následně zjišťovat míru jejich dosažení.

Zároveň byl prezentován názor, že by během zjišťování neměl být popisován „průměrný žák“; naopak by měla být stanovována vysoká očekávání. Měli bychom pracovat s dětmi, které jsou dobře vedeny, a tudíž mají vysoký potenciál, na něž lze klást vyšší nároky. Cestou ke zlepšení rozhodně není popsat minimální standard.

Monitorovací úlohy, které byly ve spolupráci s ČŠI vytvořeny, představují rozmanité typy úloh, kde je důraz kladen nikoliv na čtení, ale na práci s textem, na vyhledávání informací, posouzení záměru autora atd.

Mgr. Helena Plitzová – ředitelka NIDV

NIDV kromě mezinárodních výzkumů sleduje závěry a šetření ČŠI, které jsou velmi cennou informací.

Ve svých projektech NIDV podporuje mimo jiné také pedagogy mateřských škol a snaží se o maximální podporu rozvoje čtenářské gramotnosti v českých školách.

Školy by měly více využívat projektu EU peníze školám.

Mgr. Irena Poláková – Lauderovy školy v Praze

Lauderova základní škola je menší školou, jejímž zřizovatelem je církev. Při rozvíjení čtenářské gramotnosti ve škole je nutné respektovat skutečnost, že velkou (základní) roli hraje rodina, ale stejně tak je důležitá i škola, kde dítě tráví většinu času. Výuka čtenářství by měla být vysokým cílem.

K podpoře čtenářské gramotnosti byl na škole sestaven tým šesti pedagogů napříč předměty, s různými zkušenostmi a délkou praxe. Klíčovým úkolem týmu bylo definovat, co je vlastně cílem. Jak by měl vypadat čtenář v 6. třídě, aby se dále rozvíjel? Ke stanovení cíle bylo využito „čtenářské vývojové kontinuum“ od Bonnie Campbell Hill.

Ve škole se podařilo:

- zaměřit se na čtenářství – přestat ho rozvíjet pouze intuitivně, ale cíleně, včetně snahy o zhodnocení pokroku;
- spolupracovat napříč předměty;
- zjistit informace o čtenářských návycích žáků.

V současné době v každém ročníku probíhají dílny čtení; každý čte knihu podle vlastního výběru, na prvním stupni tvoří cíle z oblasti ČG součást „smluv mezi učitelem a žákem“; v žákovské knížce 1. stupně bude vlastní oddíl pro oblast ČG; učitelé často zařazují různé druhy textů ve všech předmětech.

Mgr. Alice Košková, Národní pedagogická knihovna Komenského, ÚÍV

Ředitelka A. Košková všestranně představila knihovnu a informovala o projektech, které knihovna buď sama vede, nebo je do nich zapojena.

Mezi projekty a aktivity knihovny patří:

- Projekt „Podporujeme čtenářskou gramotnost“
- Centrum pro školní knihovny
- Informace o novinkách literatury pro děti a mládež
- Mezinárodní projekt „Záložka do knihy spojuje školy“
- Anketa Suk – Čteme všichni
- Literární soutěž „Žijeme na jedné Zemi“

Další informace o činnostech a možnostech využití knihovny jsou dostupné na internetu na: <http://www.npkk.cz/>

DISKUZE

Závěry z diskuze

- Pro oblast čtenářské gramotnosti je klíčovým problémem naučit žáky nejenom číst, ale především porozumět textu.
- Na čtenářskou gramotnost je nutné pohlížet nejen z pohledu literatury, ale také práce s textem obecně – např. jízdní řády, příbalové letáky k lékům, kterým žáci 7. tříd často nerozumějí. Také učitelé matematiky si stěžují, že žáci nechápou zadání slovních úloh, bez ohledu na matematické řešení.
- Žáci, děti a studenti, kteří rádi čtou, jsou ovlivněni postojem ke čtení ve společnosti, „nejsou pro své okolí směšní, když čtou?“
- Ve spolupráci s NIDV dále pokračuje práce na standardech (MŠMT, PaedDr. Jiřina Tichá)
- Velmi bychom uvítali vytvoření statutu pro začínající učitele, např. zkrácený úvazek
 - ČŠI sleduje tříletou adaptační praxi u začínajícího učitele (ČŠI, Mgr. Olga Hofmannová)
 - MŠMT připravuje pro začínající učitele program mentoringu, který se velmi osvědčil v ostatních zemích EU. (MŠMT, PaedDr. Jiřina Tichá)

Podněty k projednání na MŠMT:

- Česká republika potřebuje strategický plán, národní cíle vzdělávání.
- Národní strategie musí vzniknout na základě národní diskuse. Do diskuse je nutné zahrnout všechny aktéry a sociální partnery.
- Chybí finanční zdroje pro DVPP v oblasti - investovat do učitelů, kteří jsou kvalifikováni a motivováni.
- Není důležité ani tak to, co děláme (to víme, např. standard, rámec), ale JAK to děláme.

Během diskuse byla velmi oceněna příručka ČŠI *Čtenářská gramotnost jako cíl pro každého žáka*, která je dostupná na <http://www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jako-vzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka>. Ústřední školní inspektorka během diskuse také zdůraznila, že inspekční hodnocení je založeno na formativní strategii a posláním inspekčního hodnocení je formování systému. Techniky, které inspekce používá, jsou k nahlédnutí ve výročních zprávách ČŠI. Nicméně je nutné si uvědomit, že úkolem inspekce není být rádčem nebo metodickým poradcem. Podporu v metodikách je třeba hledat u akademiků a institucí k tomu určených.